

Fáy Ferenc Éváiról

Egy kalandos sorsú verseskönyv került a birtokomba. Soha nem jelent meg, az enyészetből menekült meg Fáy Ferenc testvérbátyja, Fáy István (1918–2003)¹ fáradozásai nyomán, amiről egy Márai Sándorhoz írt levelében számol be. Levélben köszönte meg az 1976-1983 közötti Márai által készített válogatást a Naplóból² majd így folytatja levelét: *Sajnos én hasonló ajándékot nem tudok küldeni. Nem vagyok író, vagy költő, csak írogató. Ehelyett elküldöm a kéziratban elkészített Évák című ciklust, mely elhunyt öcsém elveszettnek hitt szerelmi költészete. Bizonyára feltűnt, hogy az Összegyűjtött versek³ből a szerelmi líra teljesen hiányzik, mindössze 3-4 finom erotikával megírt költemény van benne. Ha későn is, de ezt a szerelmi költészetet megtaláltuk, és arra való tekintettel, hogy német sógornőm⁴ már az Összegyűjtött versek sajtó alá rendezése idején is nagyon sok akadályt gördített munkánk elé, melyet feleségemmel⁵ végeztünk, egy ilyen egyszerű, gyarló kéziratba mentettük át e költeményeket az utókor számára, ha ugyan lesz ilyen. Jellemzőképpen el kell mondanom, hogy az Összes versek minden munkáját mi végeztük, azonfelül minden szegénységünk ellenére az összes költségeket mi fedeztük, Vörösváry Pista⁶ teljesen ingyen csinálta meg a nyomást, úgyhogy sógornőmnek egyetlen centjébe sem került az egyezer példány, és ami a legtermészetesebb, minden jog az övé és utódaié. Tehát semmi valószínűsége sem lett volna annak, hogy hozzájáruljon a magyarországi családi levéltárban megtalált, első feleségéhez és kislányához írt versek kiadásához.*

Egész röviden megírom ennek a történetét. 1945. májusban Feri amerikai fogságba került és ugyanaz év december végén hazajött azzal az indokolással, hogy magyar, tehát semmi keresnivalója sincs idegenben. Otthon szabályosan igazolták és elhelyezkedett, mint tisztviselő a Székesfővárosnál. 1946-ban elkezdett udvarolni egy lánynak, habár normális időkben ezt nem tehetné, mint hivatásos tiszt. Családunk nemtetszése ellenére 1947. áprilisban feleségül vette. Júliusban egy provokátor beugratta és egy órán belül letartóztatták. Nyolc hónapot töltött az internálótáborban. 1948. január 15-én megszületett a kislánya, aki szintén Éva lett, mint az anyja. Márciusban kiszabadulva az internáltságból boldogan sietett haza, de anyósa és felesége be sem engedték és még azt sem engedték meg neki, hogy kislányát megnézzék. Ekkor nem volt más választása, mint hazajött Pécelre. Az apró papír-fecnikre írt verseket legépelte. Pár hét múlva az ÁVO letartóztatta és a házkutatáskor elvitte a verseket is. Mi ezeket itt Kanadában többször elsírtuk, csak arra nem gondoltunk, hogy a kis papír-fecnik megvannak egy kartondobozban. Ezeket a családi levéltárban Varga Mihály barátunk találta meg és dolgozta fel két év munkájával. Sajnos 41 elveszett és a dátumokból látható, hogy melyik hónapok hiányoznak. A ceruzával írt, elmosódott verseket, melyeket nem tudott megfejteni, ki küldte ide, mert öcsém kézírását egyedül feleségem tudja olvasni. Így is nagyító kellett hozzá. Mikor az egész készen volt apránként megkaptam, legépeltem és egy ausztráliai barátom, öcsém lelkes híve húsz fénymásolatot készített róla.⁷ Ez a történet.

Jól tudom, hogy ez a ciklus nem más, mint egy nehéz körülmények és felzaklatott idegállapotban születő fájdalmas, vágyakozó dalkoszorú. Azt is tudom, hogy ez az egész egy későbbben költővé vált ifjú lírájának a forrásvidéke, sőt azzal is tisztában vagyok, hogy a szép vers nem szükségképpen irodalom is. Mindenesetre meg kellett ezeket menteni érzésem

szerint, hogy az eljövendő időkben teljes kép legyen az emigráció gumiszobájának a magányosságában alkotó költőről.

Bocsásson meg Mester, hogy ennyit írtam és kérem, hogy ezt az emléket fogadja tőlem olyan nagy tisztelettel és ragaszkodással, amilyennel küldöm. Kívánok jó egészséget, derút és minden jót életére. Őszinte tisztelője és híve: Fáy István Welland, 1985. április 30.⁸

Fáy Ferenc (1921–1981) neve csaknem ismeretlen a magyar irodalomban. Felfedezése Rónay György érdeme volt, aki figyelemmel kísérte a magyar emigráns irodalmat és a Vigília „Tájékozódás” rovatában beszámolt a legjobb könyvek megjelenéséről. Az első Fáy versek 1974 novemberi közlése előzte meg csak a „Keresztút”-at, ami a 20. század egyik legjelentősebb passiója. Ezt Rónay György megjelentette a Vigíliában⁹ és még ebben az esztendőben hét verse jelent meg a folyóiratban, köztük utolsó kötetének címadó verse is, a „Kövület”.¹⁰ A következő év elején Rónay ezt írta Fáynek: „A Keresztútnak itthon is nagy visszhangja volt – sokak szerint az év legszebb verse. Igaz, hogy a költészet nem lóverseny – de valóban így van. Nagy vers volt! és nagyon örülök, hogy a Vigíliában jelenhetett meg, és hogy egy kicsit 'házi' költőnk vagy már – büszkék vagyunk rá...! Nagyon jó, nagyon igaz költőnek találalak, és külön becsülöm benned, hogy olyan szép, öntudatos következetességgel tartod távol magadtól a sok kint élő – magyar költőt megkísértő és megzavaró neoavantgarde hőzöngéseket és strukturalisztikus 'szövegmaniákat'. De ezt a kintet és bentet nyomban korrigálnom kell egy kicsit. 'Kint' is lehet 'bent' élni a magyar költészet és költői nyelv hazájában. Te ott élsz, s amit csinálsz az itt meg is marad... Épp úgy a mi költőnknek tartunk, mint bárki más nekünk kedveset, aki esetleg csak karnyi távolságra él tőlünk. Bár itt ez viszonylagos, nem számít a távolság, csak az igazság, hitelesség, a tisztaság számít a költészetben”.¹¹

Érdemes ennek az elfelejtett költőnek az életével megismerkedni. Fáy Ferenc Pécelen született 1921. június 20-án. Édesapja tanár, irodalomtörténész, anyja Ivákits Mária festőművész. Fáy Ferenc elemi iskoláit Pécelen végezte. Középiszkoláit Budapesten, Aszódon és Bonyhádon fejezte be az Evangélikus Főgimnáziumban, ahol érettségizett. A Ludovika Akadémia elvégzését követően Jutason kiképzőtisztnek nevezik ki. 1944-ben avatták hivatásos hadnaggyá. A második világháborúban alakulatával 1944-ben amerikai fogságba esik, ahol egy évet tölt Franciaországban, fogolytáborban. 1945 decemberében hazajött. Itthon szabályosan igazolták és a Székesfehérváronál, Kőbányai Polgármesteri Hivatalnál tisztviselőként elhelyezkedett. További sorsáról bátyja egy levelében így számol be:¹² „a baloldali pártok gyanakodva néznek a volt hivatásos tisztre. Ennek ellenére nem veszi el optimizmusát és felújítja kapcsolatát egy lánnyal, akit, mint Ludovikás tiszt a társadalmi különbség miatt semmi körülmények között nem vehetett volna feleségül. (Anyja házvezetőnk volt.) A szép, okos lány érettségizett és családunk is szerette, mégis nagy megdöbbenést keltett, amikor 1946 karácsonyán eljegyezte. Apánk minden intése ellenére 1947 áprilisában megesküdtek. Felesége leánykori neve: Lázár Éva, kinek bátyja, Lázár György Magyarország miniszterelnöke volt 1987-ig.

Éva szüleivel és sógorával szép villát béreltek Rákosligetben. Egy júliusi szombat este apósa meghívta egy pohár borra a rákoskeresztúri Nyulasi-féle vendéglőbe. Őcsém nem tudta, hogy ez az ember rendőrségi besúgó és politizálni kezdett vele, melynek eredményeként félórán belül letartóztatták. Nyolc és fél hónapot töltött a Buda Déli Internálótáborban. Mikor elvitték, felesége két hónapos állapotos volt. Fogsága alatt egyszer sem látogatta meg, mert akkor a Fáy név, melyet annyira óhajtott, nem volt jó hangzású. Kislányuk, Éva 1948 januárjában¹³ született meg.

1948 márciusában a fogságból kiszabadult. Felesége és családja minden kapcsolatot megszakított vele, nem is láthatta őket többé soha. Pécelen, szüleinél lakva írta ezt a versciklust. Nem sokkal ezután az ÁVO letartóztatta és nevetséges vádak alapján a Népbíróóság elé került. Házkutatást is tartottak és a legépelt verseket magukkal vitték. Az ÁVO-n annyira megverik, hogy rabkórházba kerül, ahonnan sikerül megszöknie. Jugoszlávia felé szökik, ahol 8 hónapot tölt koncentrációs táborban, közben felesége elválk tőle. Innen Olaszországba szökött, 1951-ben Kanadába vándorolt ki. Nehéz körülmények között élt, Itt kezdetben dohánytörő volt, erdőirtáson, majd bányában dolgozott, végül 1957-től Torontóban egy iskolát takarítva keresi mindennapi kenyerét. Ekkor már verseket írt, amelyek az emigráns lapokban rendre megjelentek.

Első kötete, a „Jeremiás siralmai” 1956-ban Torontóban mindössze 36 oldalon jelent meg a Helikon Kiadónál. Az emigráns irodalmi életben ezt a kisded kötetecskét is nagy figyelemmel fogadták. Pohárnok Jenő (1898–1962) a Németországban megjelenő Új Hungáriában,¹⁴ Csiky Ágnes Mária pedig a Rómában megjelenő Katolikus Szemlében ismertette.¹⁵ Lassan élete is rendeződött. Fáy ismertségét az emigrációban tovább erősítette, hogy Csiky Ágnes Mária Fáy verseit beválogatta a „Tíz év versei” című gyűjteményes kötetbe, mely alcíme szerint „a szabad nyugaton élő költők 1945–1955 között”-i verseinek antológiája.¹⁶

Az első sikert sorba követték a többi kötetek. A második 126 lapon „Az írást egyszer megtalálják” címen 1959-ben jelent meg Torontóban a Magyar Kultúra kiadásában. Ezt is hasonló figyelemmel kísérte a nyugati magyar sajtó. Csiky Ágnes Mária a Magyar Híradóban, és a Magyar könyvbarátban írt róla,¹⁷ a Nemzetőrben pedig Lókkös Antal méltatta.¹⁸ A harmadik Fáy kötet ismertetését, ajánlását az emigráns sajtó, kötelező házi feladatként vette, hiszen ekkorra már az emigráció egyik legjelentősebb költőjének számított. A torontói Helikon Társaság kiadásában megjelent „Magamsírató” (1967) kritikái is ezt tükrözik.¹⁹

Fáy Ferenc utolsó előtti kötete, az „Áradás” a szerző magánkiadásában 1972-ben jelent meg Torontóban Buday László rézdomborműveinek képeivel.²⁰ A kötet 57 verset tartalmaz, melyek 1968 és 1972 között születtek. Verseinek ismeretében úgy tűnik, hogy ezzel a kötetével lett érett, a kor irodalma szempontjából jelentős költő Fáy Ferenc, bár erről a saját erőből kiadott, szép kivitelű kötetéről méltatlanul kevés ismertetés született.²¹ Lassan nálunk is ismert lett a neve, főként Rónay György jóvoltából, aki a Vigliába csempészte Fáy verseit. Ezért utolsó kötetének, a „Kövület”-nek java része a kötet megjelenése előtt ismert lett itthon is. A kötetet 1977-ben Torontóban a Vörösváry Publishing Co. Limited adta ki. Az esztétikus szép kötetet Buday László tervezte és illusztrálta. Ezeket a verseket így jellemezte Határ Győző a „Ruhátlanul” című vers margójára 1975. június 26.-án írt jegyzetében ²². „Az emigrációban legkedvesebb költőm Fáy Ferenc. Mert (1) a vers azt mondja, amit ő mondani akar (2) ő azt mondja, amit a vers mondani akar (3) a vers nála mindig annyi, amennyi: nem kuporog és nem áll koturnuson, nem hosszú, nem rövid (4) minden verse szívet tépő – olyannyira, hogy (5) elolvasása után megrendülten ülök és bámulok a semmibe. Mindezt érdeklődés nélkül mondom és tanúsítom, Isten engem úgy segítjen, ezért nekem sallárium nem jár s neki is legyen immár mind-egy, élek-e, halok-e. Csak épp a hazai vers-diáré mocsoktengerén mindennaposan átgázolva – jólesik megfűredkezni ennyi tisztaságban. Türelemmel jegyzi – valamely Öregsátánnak elszerzett, hitből-örömhírből kicsípelt legénye.”²³

Az utolsó verseskötet Fáy pályájának csúcsa volt. Rangos ismertetőket kapott.²⁴ Ebben jelent meg a „Keresztút” is. Az utolsó kötet után, mint a Vigília állandó szerzője,

sorra jelennek meg azok a versei, amelyek a „Kövület” után születtek. Az első volt ezek közül az 1978. április 8-án elhunyt Rónay György emlékére írott „Kései vázlat nagyapámról” című verse volt.²⁵ Ezt még vagy közel húsz vers követte, melyből néhány 1981 június 10-én bekövetkezett halála után látott napvilágot. Utolsó, Vigíliában megjelent verse a „Szabálytalan sirató” volt.²⁶ A Fáy versek közlését Rónay László Fáyról írt tanulmánya zárta le.²⁷ Ignatusz Pál ezt írta verseiről: *„Fáy Ferenc húsz esztendő minden percére egy Pécelt varázsolt Torontóba a versével, de ha soha nem mozdul ki Pécelről, akkor is a honvágy költője volna. Akkor is szénaszag és jambus volna a lélegzete, az ősz a kedves évszaka, rozsdabarnába forduló zöldes-sárga a káprázata, lágy és zengő borongás az életeleme.”*²⁸

Fáy halála után alig néhány hónappal később, megjelentek összegyűjtött versei, melyhez Határ Győző írt bevezető tanulmányt. „F. F.” - és ami marad belőle” címen. A kötetet Fáy István (1918–2003) – a költő nemrég meghalt bátyja, maga is jeles irodalomtörténész, és felesége, Samu Margit, – rendezte sajtó alá.²⁹ Márai Sándor Fáy Istvánhoz 1983 április 10-én kelt levelében a kötet kapcsán így írt Fáy Ferenc költészetéről: „az Összegyűjtött Versek a Nyugat után következő nemzedék lírájának egyik becses kötete, ott van a helye a polcon, ahol a magyar költészet maradandó értékeit őrzik. Fáy Ferenc ennek a nemzedéknek egyik kivételes tehetségű tagja volt, primus inter pares. Az olvasó számára megnyugvás, hogy az idő előtt eltávozott költő életművét sikerült méltó keretbe tenni”³⁰

Sajnos, az „Összegyűjtött Versek” nem minden Fáy Ferenc verset tartalmaznak. A legnagyobb hiány Fáy korai szerelmes verseinek ciklusa, az „Évák”, amit Márai véleménye szerint „okvetlenül ki kell adni egy későbbi kötetben, amely Fáy Ferenc életművének teljességét foglalja egybe. A hangja és biztonsága, az al- és felhangok tudatos hangszerelése, ez mind bizonyoság, hogy a fiatal költő kivételes képességgel tudja hangszerelni a verseit”³¹ Annyit tudunk, hogy az „Évák” ciklusból, melyet Márainak is elküldött Fáy István, ötven példány készült, amit szétküldözgetett a régi barátoknak. Lassan fogynak a régi barátok, Fáy István is itt hagyott bennünket, jó volna ezeket a verseket és Fáy István költészetét is megmenteni, még mielőtt elhelné a nyugati magyarságot a mindent magába olvasztó nagy tégely.

Amíg rangos tanulmányok nem jelölik ki Fáy Ferenc helyét a magyar költészet sok érdekes és értékes kincset őrző mezőin, őrizze emlékét Márai Sándor naplójegyzete, melyet 1983 elején írt: „A költő a közelmúltban hunyt el Torontóban. Hatvan évet élt, emigráns volt. Jó néhány versében a második világháborút követő idő magyar költészetének teljes értékű energiája sugárzik. Azután van a versekben kamaszos keserűség, férfias szókimondás, feminin érzékenység. Nyelvi ereje a klasszikus magyar líra szófukar, szemérmes és minden mesterkéeltségtől mentes példáit idézi. Vallásos és pogány, kóbor nomád és különösen ’magyar’ – nem magyaros, nem is vitézkötéses, nem a paranoioid fellengzéssel megfogalmazott ’mélymagyar’ és ’hígmagyar’ –, úgy ’magyar’, ahogy nem lehet más egy ember, aki 8 évezred előtt több nekiindulással elbolyongott Lebediából, mert hajtotta a népvándorlás hullámverése. Egy napon megérkezett a Duna-Tisza közé, ott találkozott az avarokkal, akiket néha megölt, néha megölelt, ahogy ezt népek már szokták, amikor ismerkednek. Később sátrat vert, halászat és vadászat közben megtanult gabonát vetni, megtelepedett, és megélte a kereszténységet, a reneszánszt és a reformációt, a Felvilágosodást, az ipari forradalmat, a szocializmust, a fasizmust..., és egy napon arra ébredt, hogy Kanadában él, ahová elvándorolt a kommunisták elől, és verseket ír magyar nyelven, mert csak így tudja hitellel elmondani,

amit út közben, ezer éven át tapasztalt. Például a Keresztút tizennégy szolamában és még sok szépséges poémában, melyekből mindig egy 'magyar' szól az olvasóhoz. Olyan magányban írja a verseket, amilyen a steppe, vagy az idegostály rácsos magánya lehet. A könyvnek helye van a polcon, ahol a magyar költészet maradandó műveit őrzik".³²

JEGYZETEK

- 1 Nekrológia Czuth Jánostól: Kanadai Magyarság 2003. 39. sz.
- 2 Márai Sándor, Napló (1976-1983). München, Újváry „Griff” Verlag, (1984-1985)
- 3 Fáy Ferenc Összegyűjtött versek, Torontó Vörösváry, 1982.
- 4 Fáy Ferenc felesége Mitschke Teréz. Házasságukból két fiúk és három lányuk születik.
- 5 Fáy István felesége Samu Margit (1925-) lásd: Nagy Csaba, A magyar emigráns irodalom Lexikona. Bp. Argumentum K. – Petőfi Irodalmi Múzeum és Kortárs Irodalmi Központ, 2000. 848
- 6 Vörösváry István (1913-1993) újságíró, könyvkiadó, a torontói Vörösváry-Weller Publishing Co alapítója, a Kanadai Magyarság szerkesztője. Nagy Csaba, i.m. 1027-1028
- 7 Ez a barát - Fáy István szóbeli közlése alapján - Csepely Rudolf (1920-2000). Róla: Fáy István: *Csepely Rudolf emlékére*. Kanadai Magyarság. 2000. 34. sz. 7
- 8 A levél megtalálható. Vigília,
- 9 Fáy Ferenc: Keresztút. Vigília XL. évf. 3. sz. 1975. 185-190. – Szigeti Jenő, „Két part közt a keresztút” = Forgács Anita (szerk.) Szavaink tükrölte. Beney Zsuzsa köszöntése, Miskolc Bíbor K. 2005. 89-101.
- 10 Vigília XL.(1975). 9. szeptember 605. oldal: „Úgy éltél itt...” – „Kövület” – A 12. decemberi számban: 821-822. a „Szeptember” – „Kései április.” – „Melengető” – „Történelem” – „Szűzmáriás királyfi” (Az utóbbi verset Tamási Áron emlékének szánta. A versek megtalálhatóak: Fáy Ferenc: Kövület (Toronto 1977) 45.III.116. 58.70.22.20. kisebb módosulásokkal.
- 11 A levelet Fáy idézi a „Kövület” (Toronto, 1977) külső, hátsó borítóján.
- 12 Fáy István levele Gyöngyös Imréhez. xoomer.vigilio.it/bellelettere/Fay.htm (Gyöngyösi Imre, „Fáy Ferenc verseit olvasva”
- 13 január 15-én
- 14 Új Hungária 1957. 18. sz. P.J. monogrammal.
- 15 Katolikus Szemle, 1957. 1. szám.
- 16 München. 1956.
- 17 Magyar Híradó. 1959. 44. – Magyar Könyvbarát, 1960. 1.sz.
- 18 Nemzetőr. 1960. 86. sz.
- 19 Tóth László: Katolikus Szemle 1968.1.szám. – Kabdebó Tamás: Irodalmi Újság. 1968.10-11. – Nemzetőr. 1968. 216 – Székely Molnár Imre: Kanadai Magyar Újság. 1968. febr.23. – Abaffy László: Új Látóhatár. 1969.2.sz.
- 20 Fáy Ferenc, Áradás, A szerző kiadása. Toronto, 1972. 100 oldal. 57 vers.
- 21 Kemenes Géfin László: Irodalmi Újság 1974. 13-14.
- 22 A vers megjelent: Vigília 1976. decemberi számában 828. old. – Fáy Ferenc: Kövület. (Toronto 1977) 105.
- 23 Idézet Fáy Ferenc: Kövület (Toronto 1977) külső borítójáról.
- 24 Buday László: Krónika (Toronto) 1978.I.- - Tóth László: Katolikus Szemle 1978.2.sz. – Kabdebó Tamás Irodalmi Újság 1978.II-12. – Kovács Imre: Kanadai Magyarság. 1978.22.sz. – Máté Imre: Nemzetőr. 1978. 338.
- 25 Vigília 1979 (44) 3. (március) 182.old.
- 26 Vigília 1979 (44) 9. sz. 600-601. – Nyárutó (Hegyi Bélának), Hazám, Menekülés (Varga Mihálynak), Szárittkozó, Nyárutó. Vigília 1980 (45) 5.sz. 342-343 Gallyazó, Villázó, Magány, Félelem. Arckép, szemfedővel (Ilia Mihálynak). Vigília 1981. (46)3. szám 184. Diagnózis, Erdőtűz, Jég alatt. – Vigília 1982. (47.évf). 4. sz. 44. Besnyői búcsú, Apám, Vers csibehangra. Vigília 1982. (47) 4.sz. 254. Szabálytalan sirató.
- 27 Rónay László: Magyar költők nyugaton (Fáy Ferenc). Vigília 1982 (47. évf.) I. 38-43, 44-46.
- 28 Ignotus Pál
- 29 Fáy Ferenc összegyűjtött versei. Sajtó alá rendezte Fáy István. (Toronto, 1981) Vörösváry
- 30 Palackposta Márai Sándortól. Közzéteszi Szigeti Jenő. Bíbor Kiadó, Miskolc 2001. 116. old.
- 31 Márai Sándor 1985. május 27.-i levele Fáy Istvánhoz. In. Palackposta Márai Sándortól (Miskolc, 2001. 122.
- 32 Márai Sándor: Napló. (1976-1983). Újváry „GRIFF” Verlag. München (1985). 172-173.

Nemzeti Kulturális Alap

AZ ÉLETÜNK KIADÁSÁT A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP TÁMOGATJA.

É L E T Ü N K

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat • L I I . é v f o l y a m

Kiadja: Berzsényi Dániel Könyvtár – Szombathely MJV Önkormányzata • Felelős kiadó: Pallósiné Dr. Toldi Márta, tel.: 94/513-530, mobil: 06-30/629-2765 • Főszerkesztő: Alexa Károly; E-mail: eletunk@bdmk.hu • Előfizetésben terjeszti: BDK 9700 Szombathely, Dr. Antall József tér 1., Tel.: 94/513-537; elofizetes@bdmk.hu • Előfizetési díj egy évre: 6000 Ft, egyes számok ára: 600 Ft. Megjelenik havonta, 460 példányban. • Nyomdai előkészítés:

Zoom-DTP Kft. • Nyomtatás: Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győr • ISSN-0133-4751

6 0 0 Ft

9 771587 023027 14004

Életünk

SZERZŐINK:

Alexa Károly (1945), Egyházasbénye • Báger Gusztáv (1938), Budapest • Benke László (1943), Budapest • Fábián László (1940), Zsennye - Budapest • H. Hadabás Ildikó (1949), Budapest • Kántor Zsolt (1958), Szarvas • Molnár Miklós (1946), Hódmezővásárhely • Prágai Tamás (1968), Pázmánd • Szigeti Jenő (1936), Budapest • Tar Patrícia (1976), Székesfehérvár • Tóth Kinga (1983), Budapest • Végh Attila (1962), Nagymaros

ILLUSZTRÁCIÓK:

19–23. oldal: Keserü Ilona kiállítása

38–41. oldal: Tóth Mercédesz művei

61–88. oldal: Somogyi Tamás munkái